AUDIOBOOK – SŁUCHANIE I RADOŚĆ LEKTURY

Jacek Ladorucki
Uniwersytet Łódzki

W artykule został scharakteryzowany fenomen „czytania” audiobooków. Dokonano także porównania tradycyjnego i słuchowego kontaktu czytelnika z tekstem. Autor odwołuje się do pojęcia kultury czytelniczej jednostki i rozważa problem uczestnictwa w (pop)kulturze poprzez literaturę audio. Równoległy wątek stanowi analiza rynku publikacji audio.

Jacek Ladorucki

Studia na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Łódzkiego w zakresie Filologia polska, specjalność: bibliotekoznawstwo i informacja naukowa, ukończone w 1997 r. z wynikiem bardzo dobrym. Od 1998 r. studia doktoranckie na Wydziale Filologicznym UŁ, w 1999 r. zatrudniony w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego, gdzie pracuje do dziś jako adiunkt. W 2004 roku obronił pracę doktorską w zakresie bibliologii na podstawie rozprawy *Książka poetycka. Powstanie, rozwój i cechy w latach 1891-1939* (promotor prof. dr hab. Janusz Dunin-Horkawicz). Dziedziny zainteresowań: bibliologia, czytelnictwo i konsumpcja książki, rynek książki, typologia książki, historia i metoda nauki o książce. Przynależność do organizacji i towarzystw: członek zarządu Łódzkiego Towarzystwa Przyjaciół Książki, wiceprezes Fundacji „Ocalić od zapomnienia”, członek Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego.

Graduated from Lodz University, Polish Philology Department, the specialty of Library and Information Science in 1997. Since 1998 post graduate studies at Lodz University, Philology Department. Since 1999 a lecturer at The Chair of Library and Information Science of Lodz University. In 2004 Ph.D. dissertation in the field of bibliology: *The poetic book. Origins, development and characteristics in the years 1891-1939* (under the direction of prof. dr hab. Janusz Dunin-Horkawicz) Fields of interest: bibliology, readership and book consumption, book market, booktypology, bookhistory and book science methods. Memberships and affiliations: a member of the board of Łódź Book Society, vice-president of the “Preserve for Posterity” Foundation, a member of the Polish Bibliological Society.

„KSIĄŻKA MÓWIONA”

To właściwe określenie nagrania dźwiękowego zawierającego odczytany przez lektora tekst tradycyjnej książki. Z założenia, jak podano w *Encyklopedii Wiedzy o Książce*, ma być stosowana w nauczaniu i służyć rozpowszechnianiu czytelnictwa (Birkenmajer A., Kocowski B., Trzynadlowski J., 1972). Nagranie może być utrwalone na płycie gramofonowej, taśmie magnetofonowej lub na płycie kompaktowej (w formacie audio lub MP3, WMA, ACC). Najnowsze formaty zapisu można z powodzeniem odsłuchiwać na masowo używanych odtwarzaczach MP3, telefonach komórkowych, komputerach i prawie wszystkich samochodowych radioodtwarzaczach. Dzisiejsze niematerialne formaty plików dostępne są do pobrania z internetowych platform handlowych od razu po dokonaniu zakupu.

Dominującym współcześnie określeniem tego typu książki jest angielski termin *audiobook*. Literatura na temat współczesnych form audio publikacji jest bardzo skromna i, w zasadzie, dostępna tylko na tzw. *fanpage'ach* (*Audiobooks...*, [online]) komercyjnych platformach handlujących treściami elektronicznymi i innych internetowych witrynach.

KRÓTKA HISTORIA AUDIOBOOKÓW

Pierwsza, działająca już od 1948 r., amerykańska organizacja zrzeszająca producentów treści audio – APA (*The Audio Publishers Association*), podaje jako początek światowej kariery książki mówionej datę 1933 r., kiedy to antropolog John P. Harrington utrwalił swoje rozmowy z Indianami, wykorzystując do tego celu aluminiową płytę i akumulator samochodowy. Stworzone w ten sposób nagrania stały się cennym materiałem naukowym (*The History of Audiobooks & the Audiobook Industry...*, [online]). Później, w 1952 r., Marianne Roney i Barbra Cohen nakłoniły legendarnego Dylana Thomasa, aby odczytał i nagrał swoje utwory poetyckie na płytę gramofonową. Spontaniczność całego przedsięwzięcia spowodowała, że poeta był

przygotowany tylko do zapełnienia jednej strony winylowej płyty. Aby zapełnić drugą, odczytał opublikowane wcześniej w „Harper’s Bazar” opowiadanie *A Child’s Christmas in Wales*. Nagranie, z tzw. strony B, zostało szczególnie dobrze przyjęte przez publiczność i weszło do kanonu amerykańskich opowiadań wigilijnych, umieszczono je także w *United States National Recording Registry*¹, a Thomas wpisał się do historii branży audiobooków (*The History of Audiobooks...*, [online]).

Również w latach pięćdziesiątych XX wieku Biblioteka Kongresu (*The Library of Congress*) w porozumieniu z Amerykańską Fundacją na rzecz Niewidomych (*American Foundation for the Blind...*, [online]) podjęła akcję uwieczniania na płytach winylowych klasyki literatury amerykańskiej. Duże zasługi w tej dziedzinie miał Robin Whitten, założyciel magazynu „AudioFile”, periodyku poświęconego wyłącznie publikacjom audio i firmy *Caedmon Records* specjalizującej się w nagraniach żywego słowa (*The History of Audiobooks...*, [online]).

Pierwsze próby zapisu utworów literackich w Polsce miały miejsce o wiele wcześniej niż w Stanach Zjednoczonych. Już w 1935 r. firma płytowa Orpheon podjęła projekt nagrania bajek Adama Mickiewicza w aktorskiej interpretacji znanego aktora Mariusza Maszyńskiego. Jako inicjatywę prekursorską można traktować założony w 1925 r. Teatr Polskiego Radia (dalej: PR), gdzie powstały pierwsze słuchowiska radiowe (prapremierą była *Warszawianka* Stanisława Wyspiańskiego w adaptacji Alojzego Kaszyna, emitowana 29 listopada tegoż roku). Trzy lata później, 17 maja 1928 r., wileńska rozgłośnia PR nadała w ogólnopolskim programie pierwszy dramat napisany specjalnie dla potrzeb radia. Był to *Pogrzeb Kiejstuta* autorstwa Witolda Hulewicza. W 1936 r. rozpoczęto emisję pierwszej powieści radiowej – *Dni powszednie państwa Kowalskich* Marii Kuncewiczowej (*Polskie Radio...*, [online]).

Największą popularność książki mówione zyskały w Polsce w latach sześćdziesiątych XX wieku, kiedy to obok płyt gramofonowych pojawiły się taśmy magnetofonowe. Najwięcej nagrywano dla potrzeb

¹ Jest to rejestr nagrań dźwiękowych, które są ważne kulturowo, historycznie albo estetycznie, a ponadto odzwierciedlają życie i współtworzą dziedzictwo w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej.

Centralnej Biblioteki Polskiego Związku Niewidomych, gdzie książki mówione traktowano jako alternatywę dla publikacji braille'owskich.

Obecnie w Polsce książki audio dostępne są we wszystkich księgarniach stacjonarnych i internetowych, supermarketach, a nawet na stacjach benzynowych. Wartość rynku audiobooków w Polsce w 2010 r. szacowano na 21,7 mln zł (Gołębiewski Ł., Frołow K., Waszczyk P., 2011, s. 90). Na całym świecie systematycznie rośnie zainteresowanie książkami w tym formacie. Wynika ono ze stylu życia współczesnych ludzi (podróże, stres, potrzeba relaksu, aktywny wypoczynek), a także z coraz większego zaangażowania dóbr kulturowych w rozwój nowoczesnych społeczeństw informacji i wiedzy.

W Europie i Stanach Zjednoczonych zainteresowanie książką mówioną rośnie od lat. Sprzyjają temu takie projekty jak *Librivox*. *Acustical liberation of books in the public domain*, które przygotowują wydania audio książek z domeny publicznej. Jest to niezwykle ciekawa inicjatywa oparta na pomysle utworzenia nieograniczonej internetowej audioteki książek czytanych przez ochotników (*Librivox...*, [online]). Audiobooki mają także swoją kategorię w amerykańskich nagrodach *Grammy* – *Best Spoken Word Or Non-Musical Album* (przyznawana z drobnymi zmianami formuły konkursu od 1959 r.), ale szczególnie ważne promocyjnie jest to, że wśród laureatów tej prestiżowej nagrody znaleźć można osoby rozpoznawane na całym świecie, np. czytających własne książki prezydentów Stanów Zjednoczonych: Billa Clintona, Jimmy'ego Cartera, Baracka Obamę (*Grammy awards...*, [online]).

CZYTANIE I SŁUCHANIE

Istota czytania jest ściśle związana z użytecznością tej umiejętności dla człowieka. W opracowaniach i skryptach uniwersyteckich czynność czytania określa się jako zdolność rozpoznawania znaków pisarskich i głośne lub ciche ich wyrażanie, a następnie rozumienie myśli zawartych w czytanim tekście. Czytanie jest więc sztuką rozumienia treści wyrażonej za pomocą znaków (Dunin J., 1998, s. 5; Wojciechowski J., 1994, s. 17). Współcześnie czytanie wydaje się jesz-

cze ważniejsze, niż było dawniej, ze względu na gwałtowny przyrost informacji we wszystkich sferach ludzkiej aktywności. Rozbudzanie potrzeb czytelniczych sprzyja umiejętności segregowania informacji i odpowiednio krytycznego ich odbioru; przygotowuje także do pracy samokształceniowej i traktowania wszystkich mediów jako narzędzi rozrywki i pracy intelektualnej.

Korzystanie z audiobooka nie jest tym samym, czym jest tradycyjne czytanie, spełnia jednak zbliżone zadania. Podobnie jak lektura książek drukowanych może być procesem ciągłym, powodującym nawyki, które kształtują osobowość słuchającego (czytającego). Istotne wydaje się to, że współczesne audiobooki dla dzieci i młodzieży utrwalają dobre nawyki obcowania z językiem, reklamują czytanie jako przyjemność i stwarzają alternatywę dla telewizji i Internetu, jako sposobu spędzania wolnego czasu. Równoległe, obok tradycyjnych książek, wykorzystywanie audiobooków przez rodziców i nauczycieli we wczesnym okresie życia dziecka wpisuje się w zespół świadomych i nieświadomych działań wychowawczych określanych mianem inicjacji literackiej, która zmierza do wykształcenia w młodym człowieku potrzeby obcowania z książkami. Celem tak rozumianej inicjacji jest kształtowanie motywacji czytelniczych i pozytywnych nastawień do książki i czytania. Ostatecznie można zatem stwierdzić, że audiobooki to kolejna ścieżka wprowadzająca dziecko w świat literatury i pozwalająca łagodnie oswoić młody umysł z emocjami literackimi.

Joanna Papuzińska, znawca problematyki i niekwestionowany ekspert w zakresie dziecięcych relacji z książką, twierdzi, że kontakt z literaturą mówioną we wczesnym okresie życia człowieka jest integralnym elementem rozwoju emocjonalnego dziecka i oswaja młodego człowieka z książką, jako tworem fizycznym (*Wywiad z Joanną Papuzińską...*, [online]). Słuchanie jest więc rodzajem wprowadzenia do czytania. W opinii Papuzińskiej, w najwcześniejszym okresie życia, dziecko powinno mieć jak najczęstszy kontakt z literaturą mówioną, a niekoniecznie z książką jako przedmiotem fizycznym. Wczesnodziecięcy kontakt z literaturą charakteryzuje się specyficzną dwutorowością: jednym torem wchodzi literatura mówiona, czytana, śpiewana, drugim torem książka jako rzecz, nawet

pozbawiona treści. *Sytuacja lektury w tym wczesnym okresie w małym stopniu pełni funkcję zaspokajania ciekawości dziecka* – podkreśla Papuzińska – *ma ona raczej charakter emocjonalnego obrzędu przeżycia znanych, wypróbowanych stanów uczuciowych w określonych warunkach. Inną formą kontaktu czytelniczego jest sytuacja, gdy dziecko samodzielnie wertykuje książkę już znaną i słuchaną, ogląda ilustracje i odtwarza fragmenty z pamięci lub analizuje ilustracje* (Papuzińska J., 1981, s. 34).

Papuzińska swoje obserwacje odnośnie funkcji literatury mówionej odnosi głównie do okresu dzieciństwa. Można jednak zakładać, że wrażliwość na słowo i jego oddziaływanie nie kończą się wraz z przekraczaniem granicy dzieciństwa. Mowa bowiem, w porównaniu z pismem, dysponuje rozległą skalą intonacji wypowiedzenia słownego, a sprawne posługiwanie się nią przekłada się często na lepsze interakcje społeczne i funkcjonowanie człowieka w środowisku. W tzw. książkach dla ucha, lektor sugeruje kierunek dla wyobraźni, akcentuje swoją wersję widzenia świata, ale w dużym stopniu uczy też rozumienia języka, kształtuje wrażliwość i podpowiada, jakim może być świat odtwarzany poprzez słowo.

Ostatnim w tym kontekście zagadnieniem o charakterze bibliologicznym jest kwestia porównania książki mówionej z papierowym kodeksem. Dość swobodne konfrontowanie audiobooka z drukowaną książką, poprzez twierdzenie, iż tylko ta ostatnia jest „przeźroczystym”, neutralnym nośnikiem i oferuje odbiorcy całkowitą swobodę interpretacji utworu, nie jest słuszne. Warto pamiętać, że klasycy myśli księgoznawczej wskazywali, iż poszczególne elementy druków: kompozycja, zdobnictwo, czcionki, papier, wpływają na przeznaczenie treści, a nieraz ją samą modyfikują (Głombiowski K., 1980, s. 57; Koczorowski S., 1938, s. 226; Dunin J., 1998, s. 67-71). Wydaje się więc, że obydwa nośniki słowa, audiobook i drukowana książka, nie są zupełnie wolne od wewnętrznych uwarunkowań i obojętne dla treści przekazu. Interesujące, choć nie mieszczące się w ramach niniejszego artykułu, byłyby badania sondujące rodzaj wpływu poszczególnych zmiennych (typowych dla drukowanej książki i audiobooka) na odbiór dzieła literackiego.

Przegląd repertuaru książek audio dla dzieci i młodzieży pozwala stwierdzić, iż jest on oparty głównie na klasyce i tworzy kanon dobrych lektur będących w szerokim społecznym użyciu. Audiobooki z tego powodu są też nośnikami dobrych wzorców literackich, moralnych i społecznych. W najogólniejszym sensie książka mówiona ułatwia kontakt z literaturą w świecie, w którym brak czasu nie sprzyja tradycyjnemu czytaniu.

KATEGORIE PUBLIKACJI AUDIO

Obserwacja rynku wskazuje na trzy podstawowe tendencje w segmencie audio publikacji. Po pierwsze: oferta jest zdominowana przez tytuły z tzw. domeny publicznej, a co za tym idzie, *gros* tytułów to lektury szkolne i klasyka literatury pięknej. Po drugie: wydawcy coraz chętniej sięgają po archiwalia i zasoby Polskiego Radia (m.in. słuchowiska, klasyka kabaretu). Trzecim najważniejszym determinantem rynku jest bogata oferta tytułów dla dzieci, na które składają się bajki i baśnie, programy słowno-muzyczne i słuchowiska.

Jednym z ważnych wskaźników popularności literackiego nagrania dźwiękowego jest głos lektora. Wskaźnik ten, w opinii autora, można także potraktować jako główne kryterium różnicowania audiobooków na cztery podstawowe kategorie.

Pierwsza z nich to **audiobooki czytane przez profesjonalnych aktorów**. Na szczególne wyróżnienie zasługuje tutaj seria *Mistrzowie słowa* (wydawnictwo Agora), w której głosu użyczyli Jan Englert, Janusz Gajos, Wiesław Michnikowski, Irena Kwiatkowska, Andrzej Łapicki i inni wybitni polscy aktorzy. Równie ciekawa pod względem doboru głosów aktorskich jest oferta wydawnictwa „Aleksandria”. Klasyka i współczesna proza polska brzmią tutaj głosami Wojciecha Malajkata, Krzysztofa Globisza, Bronisława Wrocławskiego i innych. Podsumowując należy powiedzieć, że głos aktora jest w tej kategorii książek czynnikiem atmosfery lektury, przykuwającym uwagę i poszerzającym przestrzeń słowa.

Druą kategorią to **audiobooki czytane przez zawodowych lektorów**. Ta kategoria książek to głównie poradniki wydawnictwa Złote Myśli, książki historyczne i popularno-naukowe.

Trzecią kategorią są **audiobooki czytane przez autorów**. Przykłady na występowanie tej kategorii nie są liczne. Można jednak wskazać książki czytane przez Marka Krajewskiego (*Dżuma w Breslau*, 2007, WAB), ale także Marka Krajewskiego w duecie z Mariuszem Czuba-jem (*Aleja Samobójców*, 2008, wydawnictwa Biblioteka Akustyczna), albo Michała Witkowskiego (*Barbara Radziwiłłówna z Jaworzna-Szczakowej*, 2007, WAB; *Drwal*, 2011, wydawnictwa Świat Książki). W przypadku książek popularyzujących historię doskonale jako autor i lektor spełnia się Bogusław Wołoszański (np. *Sieć. Ostatni Bastion SS*, Wydawnictwo Wołoszański, 2008).

Ostatni już typ to **audiobooki jako audycja i teatr wyobraźni**. Tutaj na szczególną uwagę zasługują dwie głośne premiery z ostatnich lat:

- *Narrenturm* Andrzeja Sapkowskiego, pierwsza polska mega produkcja (112 aktorów, muzyka filmowa, efekty specjalne, scenariusz i reżyseria Janusz Kukuła), wyprodukowana przez serwis Audioteka.pl i Polskie Radio S.A. we współpracy z wydawnictwem superNOWA (2009),
- *Gra o Tron* George’a R. R. Martina, największa superprodukcja audio (ponad 30 godzin nagrań), stworzona na podstawie światowego bestsellera i wydana przez Wydawnictwo Zysk i S-ka oraz serwis Audioteka.pl. W realizacji wzięło udział niemal 100 aktorów, w tym wiele gwiazd, takich jak Robert Więckiewicz, Agata Kulesza, Maria Seweryn i Marian Dziędziel. Zastosowano także nowatorskie w produkcjach audio efekty dźwiękowe nagrane podczas walk rycerskich (Grunwald i Malbork) oraz oryginalną ścieżkę dźwiękową (tradycyjne instrumenty w nowoczesnych aranżacjach). Reżyserii podjął się Krzysztof Czeżot. Premiera miała miejsce w kwietniu 2012 r.

Niezwykle ważny w tej kategorii książek mówionych jest walor promocyjny i reklama produktów docierająca do szerokiego kręgu

odbiorców. Tzw. mega produkcje przyciągają klientów, ale także wytwarzają modę na ten rodzaj książek.

Poza tą typologią pozostają syntezatory mowy. Nie są one audiobookami w ścisłym rozumieniu, bowiem służą tylko do mechanicznego odtwarzania tekstu zapisanego uprzednio w komputerze, w plikach PDF lub Word. Ten rodzaj książki czytanej, nie jest jeszcze produktem masowym, ale ma ogromne znaczenie dla inwalidów wzroku. Najbardziej znany w świecie jest format *DAISY* (*Digital Accessible Information System*), opracowany w 1994 roku i modyfikowany w 1997 r. w Szwecji. Jest to standard zapisu stworzony dla potrzeb osób, które mają utrudniony dostęp do książek tradycyjnych: dla niewidomych, dyslektyków, analfabetów (*DAISY...*, [online]). Książki w formacie *DAISY* znalazły się także w wypożyczalni Centralnej Biblioteki PZN (*Centralna Biblioteka PZN*, [online]) oraz w ogólnodostępnym i darmowym katalogu portalu internetowego *Wolne Lektury*, na którym umieszczone są teksty lektur szkolnych należących do domeny publicznej. Pełny katalog obejmuje około siedemdziesięciu tytułów, które można nieodpłatnie i zgodnie z prawem autorskim odsłuchać online, jak również ściągnąć na twardy dysk komputera (*Wolne Lektury...*, [online]).

Najbardziej zaawansowanym na polskim rynku syntezatorem mowy jest *IVONA*; umożliwia on czytanie książek elektronicznych, wiadomości sms, e-maili. Producent (*IVONA firma...*, [online]) oferuje ten produkt także w formie aplikacji mobilnej, w kilkunastu językach świata, a portfolio głosów jest wciąż rozwijane². Syntezator mowy *IVONA* ma szerokie spektrum zastosowań, zarówno w biznesie, jak i w rozrywce, edukacji, czy codziennej komunikacji (*IVONA syntezator...*, [online]).

² Jest to polska firma *IVONA Software*, działająca od 2001 r. (pierwotnie jako *IVO Software*). Firma tworzy i rozwija wielokrotnie nagradzany na świecie syntezator mowy typu TTS (*Text-to-Speech*), zmieniający tekst na mowę. Jego możliwości technologiczne, wysoka jakość mowy porównywalna z mową ludzką, różnorodność głosów, kodeków i licencji sprawia, że korzystają z niego zarówno duże korporacje, jak i małe firmy.

ROZWÓJ SEGMENTU I RYNKOWE DZIAŁANIA PROMOCYJNE

Przegląd oferty największych platform internetowych sprzedających audiobooki pozwala stwierdzić, iż od kilku lat systematycznie podwaja się liczba tytułów i rośnie wielkość sprzedaży. Według danych Biblioteki Analiz oferta audiobooków w Polsce w l. 2009-10 zwiększyła się o 48% (Gołębiewski Ł., Frołow K., Waszczyk P., 2012, s. 87). Z roku na rok poprawia się także jakość nagrań i eliminowane są błędy techniczne. Ekspansji książek mówionych sprzyja rozwój telefonii komórkowej, obsługującej dość powszechnie format MP3, w którym kompresowane są książki beletrystyczne, poradniki, materiały edukacyjne, wykłady, homilie, a nawet bieżące numery czasopism („Polityka”, „Newsweek”).

Rozwojowi zjawiska sprzyjają także ciekawe promocje, np. obdarowywanie audiobookami kierowców podczas Światowego Dnia Książki (akcja zorganizowana przez Media Rodzina w Poznaniu), serie książek wydawanych z myślą o kierowcach uwiecznionych w miejskich korkach, np. *Jadę i czytam. Książki dla kierowców* (wydawnictwa RWT, specjalizującego się w książkach dziecięco-młodzieżowych i audio), albo inicjatywa warszawskiego Zarządu Transportu Miejskiego, który z okazji Światowego Dnia Książki uruchomił tzw. audiobusy, a pasażerowie mogli usłyszeć w nich fragmenty najpopularniejszych książek w wersji audio czytane przez znakomitych lektorów. Branża dystrybucyjna stymuluje także sprzedaż książek audio oferując atrakcyjne nagrody finansowe za napisanie recenzji uprzednio zakupionych książek, także e-booków (np. konkurs: „Wygraj kasę za recenzję” na platformie Nexto.pl).

Ciekawe i pożyteczne są także akcje propagujące słuchanie audiobooków i wspierające jednocześnie działalność charytatywną. Takim właśnie przedsięwzięciem jest współorganizowana przez wydawnictwo Brema i Fundację „Zdążyć z pomocą” kampania, której wizerunku medialnego udzieliła Beata Tyszkiewicz. Ogólnopolska akcja „Pomaganie przez kupowanie” poprzez inseraty prasowe zachęcała do kupowania książek wraz z audiobookami i wspierania

ponad 18 tys. dzieci z porażeniem mózgowym, autyzmem, zespołem Downa i wadami serca (Bremo..., [online]).

Ważny promocyjnie jest pierwszy w Polsce konkurs „Książka Audio Roku”. Organizatorzy, firma Nexto.pl i Biblioteka Analiz, od 2009 r. przyznają nagrody w sześciu kategoriach. Są to: książka dla dzieci młodzieży, literatura faktu i reportaż, kryminał i sensacja, poradniki, literatura piękna, oprawa graficzna³.

Wytwory kultury od dawna układane są w listy rankingowe, a pojawienie się konkursu w dziedzinie książek audio dowodzi mocnego osadzenia tego segmentu produktów w masowej dystrybucji dóbr kultury.

WYBRANE WYDAWNICTWA I DYSTRYBUTORZY KSIĄŻEK AUDIO

Najstarszym polskim wydawnictwem książek mówionych są **Wydawnictwa Polskiego Związku Niewidomych** (dawniej: Zakład Wydawnictw i Nagrań Polskiego Związku Niewidomych). Zasoby Centralnej Biblioteki PZN obejmują ok. 8 tys. tytułów z zakresu literatury pięknej i popularnonaukowej polskiej i obcej (*Centralna Biblioteka PZN-zasoby...*, [online]).

³ W pierwszej edycji nagrodzono następujące książki w poszczególnych kategoriach:

- Dla dzieci i młodzieży: *Księga Dżungli* – Rudyard Kipling. Lektorzy: A. Hućyra i M. Nowakowski
- Kryminał i sensacja: *Zły* – Leopold Tyrmand (Agora S.A). Lektor: M. Kondrat
- Literatura faktu i reportażu: *Astor Piazzolla. Moja historia* – Natalio Gorin (Polskie Wydawnictwo Muzyczne S.A). Lektor: W. Malicki
- Literatura Piękna: *Folwark Zwierzęcy* – George Orwell. Lektor T. Sznuć
- Poradniki/Inne: *Praktyczne metody osiągania sukcesu cz.1. Zdobyć fortunę* – M. R. Kopmeyer (Audioclub Sp. z o.o., Bellona S.A). Lektor J. Wilkans
- Oprawa graficzna: *Imperium. Postscriptum* – Ryszard Kapuściński (Agora S.A) oraz dwa wyróżnienia w tej kategorii dla książek: *Folwark zwierzęcy* – George’a Orwella (Muza S.A.) i *Merde! Rock w Paryżu* – Stephen Clark (Biblioteka Akustyczna)

Duże zasługi dla upowszechnienia książek audio w Polsce ma **Wydawnictwo RTW** (obecnie działa jako **Mozaika**), które istnieje od 1992 r., ale dopiero pod koniec l. 90-tych, wzorując się na amerykańskich pomysłach marketingowych, rozpoczęło wydawanie książek audio z myślą o kierowcach (*Wydawnictwo Mozaika...*, [online]).

Ważną firmą jest **Biblioteka Akustyczna**, która wydając książki audio dla dzieci i młodzieży, klasykę oraz bestsellery literatury krajowej i zagranicznej, uzyskiwała w ostatnich latach sporo nagród i wyróżnień⁴. Wydawnictwo zachęca do korzystania z audiobooków we wszystkich możliwych sytuacjach – podczas jazdy samochodem, rowerem, joggingu, w trakcie spaceru z psem, czy w czasie prasowania, sprzątania lub gotowania (*Wydawnictwo Biblioteka Akustyczna...*, [online]).

Wydawnictwo **Promatek** znane jest z wydawania klasyki, do której wygasły prawa autorskie. Posiada własne studio nagraniowe, a wśród propozycji firmy znaleźć można ofertę stworzenia własnej *oral history*, czyli uwieczniania historii własnego życia w profesjonalnym studiu nagraniowym (*Wydawnictwo Promatek...*, [online]).

Jedną z najbardziej produktywnych w branży nagrań audio jest firma **Lissner Studio**. Powstała w 2000 r. i początkowo skupiała się jedynie na produkcji spektakli teatralnych, filmów oświatowych i edukacyjnych (*Wydawnictwo Lissner Studio...*, [online]). Dopiero od 2007 r., wykorzystując własne studio nagraniowe, Lissner Studio rozpoczęło działalność wydawniczą w zakresie książki mówionej. Wydawnictwo oferuje szeroki asortyment audiobooków w kilku kategoriach: dla dorosłych, dla najmłodszych, słuchowiska, lektury, dla młodzieży oraz oddzielnie publikacje książkowe z wersją audio. Wg szacunków z ostatnich lat Lissner Studio dostarcza najwięcej nowych tytułów na rynku

⁴ Były to m.in. takie nagrody i wyróżnienia: Książki do słuchania roku (2008 roku), II nagroda za książkę audio „Świat według Mellera: ku wolności” Michała Komara w interpretacji Michała Komara i Jana Englerta; Książka Audio 2010 roku I miejsce w kategorii „kryminał i sensacja” za książkę audio *Festung Breslau* Marka Krajewskiego w interpretacji Roberta Więckiewicza; Książka Audio 2010 roku wyróżnienie w kategorii „kryminał i sensacja” za książkę audio *Mężczyzna, który się uśmiechał* Henninga Mankell’a w interpretacji Adama Ferencgo.

spośród wszystkich producentów w obszarze audio w Polsce (Gołębiewski Ł., Frołow K., Waszczyk P., 2011, s. 91).

Wydawnictwo **Złote Myśli** swoją ofertę audiobooków (także e-booków) koncentruje na publikacjach poradnikowych. Charakterystyczne są takie działy w katalogu publikacji jak: rozwój osobisty i sukces, motywacja i osiąganie celów, finanse osobiste, własna firma, szybkie czytanie i nauka, jak napisać książkę, relacje i związki, odchudzanie i diety (*Wydawnictwo Złote Myśli...*, [online]).

Liczącą się firmą jest także **Wydawnictwo Aleksandria**, które uzasadnia wyższość własnych publikacji nad tradycyjną książką w następujący sposób: *Barwna ilustracja dźwiękowa i świetnie dobrane efekty zapewniają intensywne przeżywanie utworu, a śledzenie akcji „na żywo” dostarcza niezwykłych emocji* (*Wydawnictwo Aleksandria...*, [online]). Oferta wydawnictwa jest urozmaicona, obok książek Henryka Sienkiewicza, Edgara Allana Poe, Marka Twaina, znajdujemy także współczesną prozę Joanny Szczepkowskiej, Marty Foks, Doroty Maślowskiej, Erica Emmanuela Schmitta i innych.

Jedną z najstarszych i najbardziej liczących się producentów z branży audio jest **Wydawnictwo Storybox.pl** (należy do firmy Heraclon International Sp. z o.o. Obecnie firma oferuje ponad 100 audioksiążek z literatury polskiej i obcej w formacie MP3. W audyotece Storybox na uwagę zasługują książki podróżnicze Arkadego Fiedlera, Jacka Pałkiewicza i Krzysztofa Baranowskiego. Ofertę uzupełniają lektury szkolne, sensacja i literatura dla najmłodszych (*Wydawnictwo Storybox...*, [online]).

Oprócz wymienionych wcześniej firm należy także wspomnieć o działalności innych, wyspecjalizowanych w książce audio, firm takich jak: **Propaganda, Qes, Auditus, MTJ**.

W ciągu ostatnich 5 lat na rynek publikacji audio weszło kilku liczących się wydawców, związanych przede wszystkim z tradycyjną, papierową książką. Są to m. in: **Albatros, Bellona, Media Rodzina, Muza, Sonia Draga, Studio Emka, Świat Książki, W.A.B., Wilga, Wydawnictwo Olesiejuk**.

W Polsce działa kilku liczących się dystrybutorów książki mówionej. Wielkość ich oferty świadczy o stopniu rozwoju tej branży. Do najważniejszych platform handlowych należą:

1. Audiobook.pl <<http://www.audiobook.pl>>
Jest to największa i najstarsza internetowa platforma handlowa z książką mówioną. W połowie 2012 roku oferowano tutaj możliwość zakupu ok 4.000 tytułów (rok wcześniej: 2.804 tytułów) (Gołębiewski Ł., Waszczyk P., 2012, s. 79-82).
2. Audioteka.pl <<http://www.audioteka.pl>>
Jest to od kilku lat druga co do wielkości internetowa audioteka. W połowie bieżącego roku można było tutaj zakupić online 2.630 tytułów (rok wcześniej 1.825). Obecnie nie wiadomo, jaka część tytułów jest na wyłączność Audioteki.pl, ale jeszcze w 2011 r. 60% oferty można było nabyć wyłącznie na tej platformie (Tamże).
3. Virtualo.pl <<http://www.virtualo.pl>>
Platforma należy do sieci Empik i posiadała w omawianym czasie 1297 (rok wcześniej: 753) tytułów książek audio z różnych dziedzin. Katalog serwisu oferuje książki większości liczących się w Polsce wydawnictw audio: Albatros, Biblioteka Akustyczna, Czarna Owca, Lingo, Media Rodzina, Muza, Nasza Księgarnia, Sonia Draga, Świat Książki, W.A.B. Wilga, Wydawnictwo Olesiejuk. W ostatnim roku obrót w kategorii audiobooków wzrósł na platformie Virtualo.pl dziesięciokrotnie (Gołębiewski Ł., 2012, s.14-20).
4. Nexto.pl <<http://www.nexto.pl>>
Cała oferta w 2011 roku to ok 1.200 audiobooków (brak danych za rok 2012) (Gołębiewski Ł., Frołow K., Waszczyk P., 2011, s. 87-95).
5. Firma Księgarska Olesiejuk posiada ok 2.000 tytułów, ale są to wyłącznie publikacje istniejące fizycznie na płytach CD (Gołębiewski Ł., Waszczyk P., 2012, s. 79-82).

W pierwszym półroczu 2012 r. największa w Polsce sieć aukcji internetowych – Allegro.pl – opublikowała raport dotyczący sprzedaży elektronicznych form książki w 2011r. Z danych serwisu wynika, że największy udział w sprzedaży książek audio miały tytuły dla dzieci i młodzieży, które stanowiły 23% wszystkich transakcji związanych z tzw. książkami do ucha. Znacznie mniej, bo tylko 13% sprzedaży miały publikacje do nauki języków obcych. Pierwszą trójkę uzupełniała szeroko rozumiana beletrystyka polska i zagraniczna, na którą przypadało 7% spośród wszystkich zakupów. Na kolejnych miejscach były następujące typy publikacji audio: kryminały thrillery, powieści sensacyjne (*ex aequo* 6%), biznes i ekonomia (5%), publikacje edukacyjne i lekturowe (4%), religia i duchowość (2%). W raporcie można także przeczytać, że aż 35% wszystkich kupowanych na Allegro audiobooków należało do tzw. „innych”, trudnych do sklasyfikowania typów publikacji („*Biblioteka Analiz...*”).

ZAKOŃCZENIE

Przegląd oferty dystrybutorów książki mówionej pokazuje, iż od kilku lat systematycznie podwaja się liczba tytułów i rośnie wielkość sprzedaży audio treści. Audiobooki nie są jednak konkurencją dla tradycyjnej książki, stanowią równoległą formę podawczą tekstów literackich, bądź użytkowych, a ich największa wartość polega na popularyzacji literatury. Aktywny odbiór „książek dla ucha” to proces wymagający od użytkownika skupienia uwagi, tolerancji dla emocji i umiejętności wchodzenia w świat myśli i uczuć innego człowieka. Wykształcona w dzieciństwie umiejętność słuchania może stać się w przyszłości podstawą dobrej współpracy z ludźmi w każdej dziedzinie, prowadzi bowiem w konsekwencji do sprawnego porozumienia się⁵.

⁵ Więcej danych na temat zjawiska i rynku audiobooków w Polsce i na świecie autor przedstawił w referacie *Audiobook – nowa przestrzeń słowa* podczas konferencji „Słowo na terytorium sztuki dla dziecka” (Poznań 25-26.10.2012 r.). Artykuł znajduje się w druku.

BIBLIOGRAFIA

- American Foundation for the Blind*, [online], [dostęp: 04.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.afb.org/default.aspx>>
- Audiobooks*, [online], [dostęp: 04.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://audiobooks.blox.pl>>
- „Biblioteka Analiz” 2012 nr 5, s. 9
- Birkenmajer A., Kocowski B., Trzynadłowski J. (red. nauk.) (1971), *Encyklopedia wiedzy o książce*, Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ISBN 83-02-13215-9
- Bremo*, [online], [dostęp: 04.05.2012], dostępny w Internecie: <www.bremo.pl>
- Centralna Biblioteka PZN*, [online], [dostęp: 04.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.bcpzn.pl/katalog/daisy>>
- Centralna Biblioteka PZN – zasoby*, [online], [dostęp: 04.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.bcpzn.pl/>>
- DAISY*, [online], [dostęp: 04.05.2012], dostępny w Internecie: <http://www.daisy.org/about_us>
- Dunin J. (1998), *Pismo zmienia świat. Czytanie, lektura, czytelnictwo*, Warszawa-Łódź, Wydawnictwo Naukowe PWN, ISBN 83-01-12512-8
- Głombiowski K. (1980), *Książka w procesie komunikacji społecznej*, Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ISBN 83-04-00377-5
- Gołębiewski Ł. (2012), *Za pan brat z mobilną technologią. Rynek książki audio „Magazyn literacki KSIĄŻKI” nr 9*, s. 14-20
- Gołębiewski Ł., Frołow K., Waszczyk P. (2011), *Rynek książki w Polsce 2011. Wydawnictwa*, Warszawa, Biblioteka Analiz, ISBN 978-83-61154-91-4
- Gołębiewski Ł., Waszczyk P. (2012), *Rynek książki w Polsce 2012. Wydawnictwa*, Warszawa, Biblioteka Analiz, ISBN 978-83-62948-77-2
- Grammy awards*, [online], [dostęp: 04.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.grammy.com/videos/39th-annual-grammy-awards-best-spoken-word-or-non-musical-album>>

IVONA firma, [online], [dostęp: 04.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.ivona.com/pl/firma/>>

IVONA syntezyzator, [online], [dostęp: 04.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.ivona.com>>

Koczorowski S. (1938), *Piękno w książce*, „Życie Sztuki”, r. 3, s. 226

Librivox, [online], [dostęp: 04.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://librivox.org/>>

Papuzińska J. (1981), *Inicjacje literackie. problemy pierwszych kontaktów dziecka z książką*, Warszawa, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, ISBN: 83-02-00532-0

Polskie Radio, [online], [dostęp: 04.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.polskieradio.pl/17,Teatr/79,O-Teatrze-PR>>

The History of Audiobooks & the Audiobook Industry, [online], [dostęp: 04.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.audiopub.org/resources-industry-data.asp>>

The History of Audiobooks, [online], [dostęp: 04.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.audiobookquest.com/article5.html>>

Wojciechowski J. (1994), *Czytelnictwo*, Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, ISBN 8323308039

Wolne Lektury, [online], [dostęp: 04.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://wolnelektury.pl/katalog/daisy/>>

Wydawnictwo Aleksandria, [online], [dostęp: 04.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.aleksandria.net.pl/>>

Wydawnictwo Biblioteka Akustyczna..., [online], [dostęp: 04.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.bibliotekaakustyczna.pl/>>

Wydawnictwo Lissner Studio, [online], [dostęp: 04.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://lissnerstudio.pl/>>

Wydawnictwo Mozaika, [online], [dostęp: 04.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.wydawnictwomozaika.eu/>>

Wydawnictwo Promatek, [online], [dostęp: 04.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.a-promatek.pl/>>

Wydawnictwo Storybox, [online], [dostęp: 04.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.storybox.pl/page/ofirmie>>

Wydawnictwo Złote Myśli, [online], [dostęp: 04.05.2012], dostępny w Internecie: <www.zlotemysli.pl/>

Wywiad z Joanną Papużyńską, [online], [dostęp: 04.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.qlturka.pl/czytelnia,literatura,-,464.html>>

THE AUDIO BOOK – LISTENING AND THE JOY OF READING

The author characterizes the phenomenon of ‘reading’ audio books, compares traditional and aural contact with text, refers to the term of the individual’s reading culture and analyzes the problem of participating in culture via audio literature. A separate stand of the speech will be the analysis of the audio publications market.